

## **“Un negre que actua com un blanc”: actitud racista d’*Els matins*, de TV3, envers Barack Obama?**

Quan Barack Obama va ser elegit president dels Estats Units d’Amèrica, el novembre de 2008, el programa *Els matins*, de TV3, va fer una emissió en directe des de Washington en la qual els participants de la seva tertúlia habitual comentaven la transcendència de l’elecció, per primera vegada, d’un ciutadà negre a la primera magistratura del país.

Els periodistes que hi participaven van comentar tots els trets excepcionals que confluïen en el president, el qual durant la campanya electoral va tenir actituds molt diferents de les habituals en els líders negres nord-americans. En un moment de la conversa, els tertulians el van considerar “un negre que actua com un blanc”. Això va motivar la protesta d’una espectadora, que va veure en aquest comentari una manifestació desconsiderada de caire racista.

La protesta de l’espectadora era breu, però contundent:

“Acabo de veure uns minuts de *Els matins* i he quedat espantada amb els comentaris racistes dels periodistes convidats a taula: ‘Obama és un negre que va actuar com un blanc’. ‘Hi ha hagut blancs que van actuar com si fossin negres, sense cultura, com un lampista’. ‘Obama parla com un blanc, culte, educat’. Què és tot això?”

El Defensor de l’Audiència va recollir la protesta i va voler comprovar si s’havien pronunciat aquestes frases i, si era així, en quin context i amb quin sentit. Va revisar l’emissió sencera del programa i la va situar en el context de com els mitjans de comunicació dels Estats Units havien seguit la campanya electoral i havien considerat l’excepcionalitat d’un candidat negre a la presidència. Revisat i analitzat tot plegat, el Defensor va emetre una Resolució i la va enviar a l’espectadora que havia protestat. Posem ara a consideració del públic les seves conclusions.

\* \* \*

En primer lloc, vull agrair-li que s'hagi posat en contacte amb el Defensor de l'Audiència. En segon lloc, vull demanar-li perdó pel retard en la resposta, però el tema que ens planteja –una queixa per possibles comentaris racistes– mereix temps, anàlisi i reflexió.

Expressa en la seva queixa: “Acabo de veure uns minuts d’”Els matins” i he quedat espantada amb els comentaris racistes dels periodistes convidats a taula: "Obama és un negre que va actuar com un blanc", "Hi ha hagut blancs que van actuar com negres, sense cultura, com un lampista", "Obama parla com un blanc, culte, educat". Què és tot això?”.

El dimecres, dia 5 de novembre, el programa “Els Matins” s'emet en directe des dels Estats Units, exactament des de Washington. I des d'allà es fa la tertúlia en qüestió, moderada pel presentador del programa, el Sr. Josep Cuní. Hi participen la Sra. Diana Negre, durant anys corresponsal de Catalunya Ràdio a Washington; el Sr. Manuel Millán Mestre, historiador, periodista i exdiputat; Lluís Bassets, director adjunt del diari “El País”, i Lluís Foix, que fa el seguiment de la campanya electoral americana de costa a costa dels Estats Units, i que és un periodista veterà que va ser corresponsal de “La Vanguardia” a Washington – entre altres llocs- i que també va dirigir aquest rotatiu.

La tertúlia se centra en l'elecció de Barack Obama com a president dels Estats Units d'Amèrica. A les 9 hores i 22 minuts, el Sr. Josep Cuní introdueix el tema de la possible influència de la qüestió racial en el resultat de les eleccions. Lluís Bassets lloa el comportament de la societat americana: “*A Europa no som capaços de tenir un comportament com el dels EUA. A Europa*” –diu– “*encara hi pesa l'element etnocultural*”, i acaba recordant que fins fa tot just 50 anys, als EUA hi havia segregació racial i morts i violència per aquesta qüestió. Qualifica l'elecció de Barak Obama de fita històrica i fita refundacional d'aquell país, opinió compartida pels altres contertulians. Manuel Millán Mestre destaca l'altíssima participació dels votants del col·lectiu afroamericà, tradicionalment abstencionistes, i qualifica aquest fet de “canvi de concepte”.

La tertúlia continua repassant la influència de la qüestió racial en el resultat electoral. Lluís Bassets recorda el desafortunat comentari

de McCain quan va precisar, a instàncies d'una electora que afirmava que Barack Obama era àrab, que el candidat demòcrata era *"una persona decent"*, comentari que va rebre la contundent resposta de Colin Powell, el qual, en una entrevista a la CBS, es preguntava si *"els àrabs no poden aspirar a ser presidents dels EUA"*. Bassets afirma: *"Aquest és el tema clau: la població negra ha anat a votar perquè un dels seus sigui president de tots. No el president d'ells per defensar els seus interessos de comunitat, sinó el president de tots els americans"*.

Es parla del canvi de la societat americana respecte de temes de racisme i es conclou que la societat americana ja podia ser qualificada de postracial fins i tot abans de l'elecció com a president d'una persona d'arrels afroamericanes.

És a partir d'aquí, a les nou i trenta-dos minuts, quan el Sr. Lluís Foix fa la intervenció que vostè qualifica de racista. La transcripció és la següent:

**Lluís Foix:** *Aquí hi ha una cosa que.. a lo millor és políticament incorrecta...*

**Josep Cuní:** *Ja no queda res políticament incorrecte. A partir d'aquí, menys, si és que en quedaven coses...*

**Lluís Foix:** *Hi ha hagut, o sigui, s'ha elegit un president negre, però era un president negre que actuava com un blanc....*

**Diana Negre:** *És que és un president blanc. És un negre blanc...*

**Lluís Foix:** *....il·lustrat, cultivat a Harvard. I després jo crec..., i deixeu-me reivindicar la força de la paraula. Aquest senyor es posa davant d'un micròfon i parla mitja hora i et quedes encandilat...*

**Lluís Bassets:** *Jo acceptaria la teva incorrecció si la complementessis amb una altra incorrecció. Però és que els republicans, alguns, han actuat com negres... El mite del Joe Six Pack, el mite del Joe el lampista[1], però per favor, jo crec....*

Tot i que Televisió de Catalunya, que posa tota la cura en el contingut dels programes que emet, no té cap responsabilitat sobre les opinions dels convidats o col·laboradors, he demanat explicacions al responsable del programa, el Sr. Josep Cuní.

Aquesta ha estat la seva resposta:

*“Els comentaris que han motivat la queixa de la nostra espectadora, ho han estat dels mitjans nord-americans, dels quals els nostres comentaristes es feien ressò. És sabut que aquells, i especialment durant les campanyes electorals, solen ser més directes que mai. D'altra banda, no és nou remarcar que en no haver-hi antecedents d'un candidat afroamericà, el color i la procedència han estat elements més que destacats. Per tant, s'han deixat de banda elements considerats fins ara políticament correctes, per passar a dir les coses pel seu nom. I ningú no ha acusat de racista cap comentarista dels mitjans nord-americans per dir-ho o escriure-ho. Tanmateix, han estat els representants d'alguns sectors negres els que han acusat Obama de no comportar-se com ells i no respondre als paràmetres que esperen d'una persona vinculada al seu col·lectiu. Només cal recórrer a la premsa dels Estats Units dels darrers mesos. D'altra banda, ni el programa “Els Matins” ni TV3 es fan responsables de les opinions dels seus col·laboradors, prou respectuosos sempre amb tothom.”*

He volgut comprovar si, en efecte, als Estats Units hi ha hagut aquest tractament desacomplexat a què feia referència el Sr. Cuní.

La qüestió racial ha estat un element central en les darreres eleccions als EUA, i tots els protagonistes, comentaristes i observadors s'hi han referit tothora i sense embuts. Fins al punt que, l'endemà de la jornada electoral, “The New York Times” (edició del 6.11.2008) proclamava la victòria de Barack Obama i titulava en portada: **“Obama. Racial barrier falls in decisive victory”** (**Obama. Una victòria decisiva fa caure les barreres racials**).

Aquesta qüestió era present des d'abans mateix que Obama fos elegit candidat demòcrata a la presidència del país. El 29 de desembre, el mateix “The New York Times” –el diari més important dels EUA– publicava una crònica firmada per Janny Scott titulada així: **“Un candidat biracial que camina per un viarany molt estret”**, que qualificava l'estil polític del senador per Illinois de “postracial”. I, precisament, un dels títols breus que incloïa aquesta crònica deia **“Es comporta com si fos blanc”**. Les paraules que l'han sorprès i han motivat la seva queixa apareixien ja, i destacades en un element de titulació, fa un any i un mes en un dels diaris de més circulació dels EUA i un dels mitjans de comunicació de referència mundial. Abans, l'any 2007, la senadora demòcrata Donne Trotter afirmava que **“Barack Obama és vist ,**

***en part, dins la nostra comunitat, com un home blanc amb la cara negra”.***

És lògic, doncs, que un comentarista nostre es fes ressò d'aquesta consideració, atès que ha estat d'ús corrent al llarg de tota la campanya i en tots els àmbits. Aquesta crònica del “The New York Times” del desembre del 2007 destacava, precisament, que l'afirmació provenia, principalment, dels mateixos líders polítics i socials afroamericans. Així, esmentava que, malgrat que ho va voler desmentir després, el mateix reverend Jesse Jackson, que s'havia presentat dues vegades a les eleccions i que és un dels líders negres més importants després de Martin Luther King, feia retrets a Obama i li deia que *“ha de deixar de comportar-se com si fos blanc”*. Responent al titular principal, la resta del text recollia les actituds dels diversos líders pels drets civils a l'entorn del fet que Barack Obama és un afroamericà l'ascendència del qual no prové dels negres forçats a l'esclavatge als EUA, que la seva manera de parlar i de captenir-se políticament no era assimilable a l'habitual en els activistes afroamericans de les darreres dècades i que aquestes peculiars característiques feien que aquesta condició “postracial”, que feia que algú el considerés “mig blanc” o “un blanc que actua com un negre”, fos un dels temes més polèmics de tota la cursa presidencial. D'altra banda, en una entrevista publicada al diari “La Vanguardia” el dia 31 d'octubre, algú tan poc sospitós de racisme com Andrew Young, exalcalde d'Atlanta i un dels líders més destacats del moviment pels drets civils i mà dreta de Martin Luther King, afirmava d'Obama que *“de negre, l'únic que té són els cabells. Casualment, el seu pare era de Kenya, però en tota la resta és més blanc que McCain. I no el votarem pels cabells, sinó pel cervell. És el candidat més llest i eloqüent. Serà la victòria de la intel·ligència sobre la ignorància”*.

En aquest sentit –l'enfrontament entre la intel·ligència i la ignorància– també es manifestava Edward Schumacher-Matos, excorresponsal de “The New York Times” a Madrid, professor visitant a Harvard i defensor del lector del diari “Miami Herald”, en un article publicat al diari “El Mundo” titulat *“Lo esencial no es la raza, es la élite”* en què, entre altres consideracions, afirmava que *“el mayor problema al que se enfrenta Barack Obama no es el color de su piel. Es que pertenece a la élite. No a la élite económica. John McCain y George Bush tienen mucho más dinero que él. Pero sí pertenece a la élite culta y educada. Estudió en la Universidad de*

*Columbia y en la Facultad de Derecho de Harvard. Su mujer fue a Princeton. Habla con corrección gramatical. Es sofisticado y ha viajado.*” A continuació explicava que els seus contrincants, els republicans, basaven tota la campanya en l'estereotip de l'Amèrica, segons ells, "real, arrelada en els valors familiars i allunyada de la intel·lectualitat".

Una altra mostra que el factor racial ha estat present fins l'endemà mateix de la jornada electoral és una columna d'opinió publicada en l'edició electrònica de "The New York Times" (6.11.2008). En la mateixa edició, titulada amb l'impactant titular de portada que hem reproduït més amunt, la columna "**The Caucus**", signada per Larry Rohter, deia: "**Les campanes del Klan sonen per Obama**". El comentarista esmentava que el Ku Klux Klan havia escrit al seu lloc web que Obama és el primer president mulat del país i esmentava, per il·lustrar l'actitud dels racistes, els comentaris de Thomas Robb, director nacional del Klan, en què feia retrets als votants blancs de no haver estat capaços de percebre que un "mig blanc" seria el primer president no blanc dels EUA.

La polèmica, desenvolupada en aquests termes tan clars i sovint crus, s'ha fet extensiva a tots els àmbits dels EUA, durant un any com a mínim, al llarg de tot el procés d'elecció de candidat presidencial demòcrata, primer i durant la campanya electoral, després. Aquesta ha estat la mirada desacomplexada d'alguns dels mitjans de comunicació americans més importants.

Des del nostre país i en el context europeu aquesta claredat pot resultar xocant, però cal tenir en compte que, aquí, les qüestions relacionades amb el racisme i el concepte raça són molt delicades, i encara més després dels execrables assassinats en massa, l'Holocaust, que van cometre els nazis sobre el poble jueu i altres col·lectius. D'altra banda, els temes relacionats amb els ciutadans negres a Europa, on l'onada migratòria d'aquestes persones és relativament recent, s'esdevenen en uns termes molt diferents dels dels EUA. Tot i així, la presència del debat racial durant aquesta campanya, i el fet que el candidat fos afroamericà, també ha generat polèmica, però, tanmateix, ha tingut efectes positius. Com assenyala Véronique Maurus "Médiatrice", del diari "Le Monde", en l'article titulat "Appeler un Noir un Noir", publicat el dilluns dia 17 de novembre, es diu que l'elecció de Barack Obama ha suposat que es pugui utilitzar públicament la paraula "negre" –fins ara gairebé tabú–

referida a una persona en els mitjans de comunicació, sense que se'n dedueixin connotacions despectives o racistes.

Els comentaris del Sr. Lluís Foix i del Sr. Lluís Bassets, sentits parcialment, poden semblar racistes, però reflecteixen una realitat present durant l'últim any als Estats Units, sense cap connotació despectiva, de menyspreu, racista o de desqualificació envers les persones de pell negra, i a més aporten elements que ajuden a entendre les circumstàncies i factors que han incidit en l'elecció de Barak Obama com a president dels EUA. Els mitjans de comunicació i els que hi treballen han de ser especialment curiosos en la utilització del llenguatge i dels conceptes i, encara més, quan es tracta de temes que poden ferir susceptibilitats, sentiments o conculcar drets. Però els mitjans també estan obligats a dir les coses pel seu nom i a reflectir de la manera més fidel possible la realitat social del moment.

Vull agrair-li novament que s'hagi adreçat a aquest defensor i ens hagi fet arribar la seva queixa. Gràcies a la seva mirada crítica podem millorar la feina dels nostres mitjans de comunicació. Gràcies per la seva atenció.

Cordialment,  
Carles Pérez i Jaumira  
Defensor de l'Audiència  
Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals

Sant Joan Despí, 25 de novembre del 2008.

Nota:

[1] Lluís Bassets feia referència al personatge de Joe Six Pack, arquetip d'americà de classe mitjana, blanc, aficionat al beisbol i a la cervesa (que compra en packs de sis llaunes). Aquest arquetip va tenir cert protagonisme durant la campanya, atès que en un míting, un home que deia que era lampista es va dirigir a Barack Obama per recriminar-li el seu pla de redistribució de la riquesa. John McCain i Sarah Palin, en una maniobra matussera, van intentar atacar Obama amb aquest personatge i en van valorar la saviesa. "Joe the plumber", com va ser batejat el pretès lampista, era en realitat Samuel J. Wurzelbacher i no estava afiliat al sindicat de

lampistes, no tenia llicència per exercir i ni tan sols havia fet cap curs de lampisteria.

> CATEGORIA: Discriminació racial